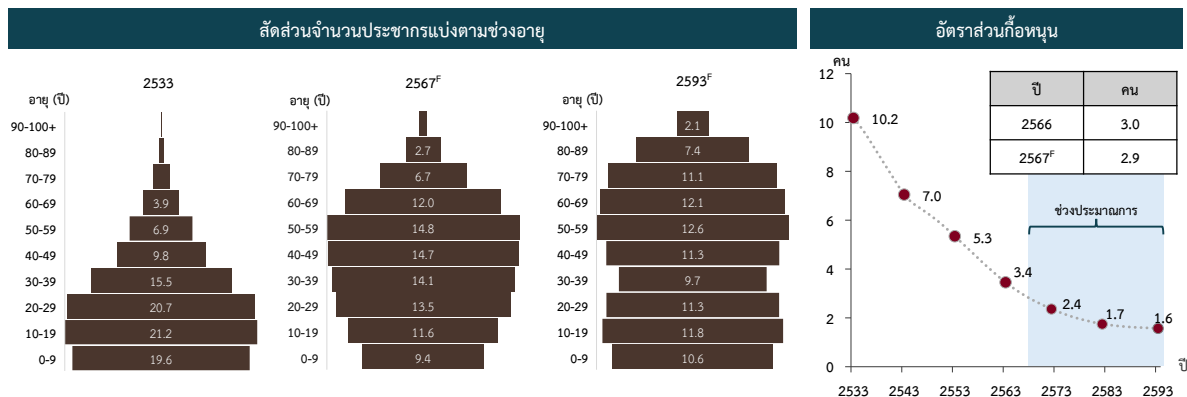

ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเห็นของธนาคารแห่งประเทศไทย

ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ตั้งแต่ปี 2566 เป็นต้นมา โดยในปี 2567 สัดส่วนจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวน 14 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรรวมทั้งหมด¹ ซึ่งสูงเป็นอันดับ 1 ของอาเซียน รองลงมา คือ สิงคโปร์ และเวียดนาม² และในอีก 10 ปีข้างหน้า United Nations คาดการณ์ว่าไทยจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-Aged Society) ซึ่งมีสัดส่วนประชากรที่อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด เนื่องจากปัจจุบันไทยมีอัตราการเกิดของประชากรลดต่ำลงมาก ขณะที่อายุขัยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นตามพัฒนาการทางการแพทย์และการสาธารณสุข โดยแนวโน้มโครงสร้างประชากรไทยในอนาคตที่จะมีประชากรสูงวัยจำนวนมาก กอปรกับประชากรวัยทำงานลดลง ส่งผลให้อัตราส่วนเกื้อหนุน (Old-Age Support Ratio) ลดลงอย่างต่อเนื่อง (ภาพที่ 1) นั่นคือภาระที่มากขึ้นสำหรับประชากรวัยทำงานในการดูแลประชากรวัยสูงอายุ ดังนั้น การวางแผนทางการเงินอย่างเหมาะสมเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเกษียณ จึงเป็นเรื่องสำคัญซึ่งจะช่วยลดปัญหาการพึ่งพาบุตรหลานในยามชรา ช่วยให้มีความมั่นคงทางการเงิน และลดผลกระทบต่อระบบสวัสดิการสังคมและการพัฒนาเศรษฐกิจ

ภาพที่ 1 : สัดส่วนจำนวนประชากรแบ่งตามช่วงอายุ และ อัตราส่วนเกื้อหนุนของประเทศไทย

หมายเหตุ : (1) “อัตราส่วนเกื้อหนุน” คำนวณจากจำนวนประชากรวัยทำงาน (อายุ 15-59 ปี) หารด้วยจำนวนผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) อัตราส่วนดังกล่าวสะท้อนจำนวนประชากรวัยทำงานที่สามารถให้การเกื้อหนุนผู้สูงอายุ 1 คนได้ และ (2) ข้อมูลประชากรปี 2567 และ 2593 ประเมินการโดยกำหนดให้ไม่มีกรย้ายถิ่นฐาน
ที่มา : United Nations คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

¹ ที่มา: ข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยปี 2567 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

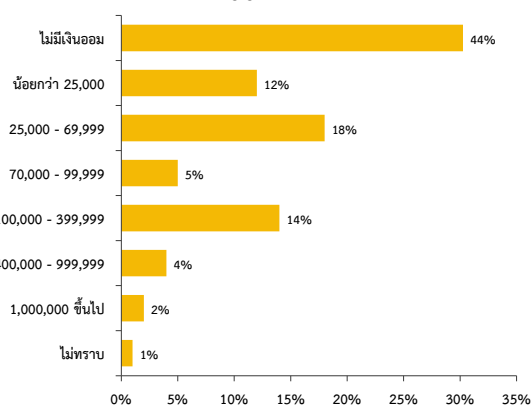
² ที่มา: World Population Prospect 2024 จาก United Nations

งานศึกษานี้อาศัยข้อมูลจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-Economic Survey : SES) ปี 2566 - 2567 การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย และการสำรวจการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย ปี 2567 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลสินเชื่อจากบริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด (National Credit Bureau : NCB) เพื่อประเมินฐานะทางการเงินในปัจจุบันของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังอาศัยข้อมูลอัตราผลตอบแทนรายเดือนของสินทรัพย์ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ตราสารหนี้ภาครัฐ ตราสารหนี้ภาคเอกชน หุ้น และทองคำ ช่วงระหว่างปี 2553 – 2567 จาก Bloomberg เพื่อประกอบการวิเคราะห์แผนการลงทุนของผู้ที่กำลังอยู่ในวัยทำงานเพื่อเป็นแนวทางเตรียมพร้อมสำหรับการเกษียณแบบมีเงินพอใช้ตลอดชีวิต

สถานะทางการเงินในปัจจุบันของผู้สูงอายุ³

- ปัจจุบัน ผู้สูงอายุ 4 ใน 10 คนยังต้องทำงานอยู่ แม้จะอยู่ในช่วงวัยเกษียณแล้วก็ตาม สะท้อนความกังวลด้านรายได้ โดยผู้สูงอายุที่ยังทำงานอยู่มีจำนวน 5.4 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 38 ของจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 14 ล้านคน สาเหตุหลักเนื่องจากมีความจำเป็นต้องหารายได้เลี้ยงครอบครัวหรือตนเอง รวมถึงช่วยเหลือสมาชิกในครัวเรือน โดยรายได้เฉลี่ยของผู้สูงอายุอยู่ที่ 10,728 บาทต่อเดือน ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของคนไทยในปี 2567 ซึ่งอยู่ที่ประมาณ 22,050 บาทต่อเดือน
- ค่าใช้จ่ายหลักของผู้สูงอายุคือค่าใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภค โดยค่าใช้จ่ายที่สำคัญอีกก้อนหนึ่งคือค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ โดยผู้สูงอายุมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 8,125 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายสูงสุดสามอันดับแรก ได้แก่ (1) อาหาร และเครื่องดื่ม (2) ที่อยู่อาศัย และ (3) การเดินทาง ตามลำดับ นอกจากนี้ พบว่าครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์ และค่าตรวจรักษาพยาบาลมากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุถึงร้อยละ 48 สะท้อนว่าค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพอาจสร้างแรงกดดันทางการเงินต่อการดำรงชีวิตในยามสูงวัย
- แม้จะอยู่ในวัยเกษียณ แต่ผู้สูงอายุก็ยังคงต้องแบกหนี้ในระดับสูง ขณะที่สถานการณ์ด้านเงินออมยังน่ากังวล โดยร้อยละ 42.7 ของผู้สูงอายุมีหนี้สินเฉลี่ย 130,505 บาทต่อคน และมีภาระจ่ายชำระหนี้อยู่ที่ 2,208 บาทต่อเดือน ทั้งนี้ หนี้สินส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการอุปโภคบริโภค ขณะที่ด้านเงินออมของผู้สูงอายุ พบว่าร้อยละ 44 ของผู้สูงอายุไม่มีเงินออม หรือในกรณีที่มีเงินออมก็มีไม่มากนัก (ภาพที่ 2) แม้ผู้สูงอายุบางรายจะมีรายรับจากเงินสวัสดิการช่วยเหลือของรัฐเพื่อมาบรรเทาสถานการณ์ทาง

ภาพที่ 2: สัดส่วนผู้สูงอายุ จำแนกตามระดับการออม

ที่มา : การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยปี 2567 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

³ ประเมินโดยอ้างอิงจากข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยปี 2567 การสำรวจการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยปี 2567 ข้อมูลสินเชื่อจาก NCB และข้อมูล SES ปี 2566-2567 (ข้อมูล SES ด้านรายจ่ายเป็นข้อมูลปี 2567 ขณะที่ด้านรายได้และหนี้สินเป็นข้อมูลปี 2566 ซึ่งประมาณการเป็นข้อมูลปี 2567 โดยอ้างอิงอัตราการเติบโตของรายได้จากข้อมูลการสำรวจการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยปี 2567 แบ่งตามสาขาธุรกิจ ได้แก่ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ และแบ่งตามภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพฯ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะที่ด้านหนี้สิน ประมาณการโดยอ้างอิงอัตราการเติบโตของมูลค่าหนี้สินจาก NCB แบ่งตามประเภทสินเชื่อ ได้แก่ สินเชื่อที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ การเกษตร ธุรกิจ อุปโภคบริโภคอื่น ๆ บัตรเครดิต และสินเชื่ออื่น ๆ และแบ่งตามภูมิภาคเช่นเดียวกับรายได้ โดยข้อมูล SES เป็นข้อมูลระดับครัวเรือน ดังนั้นการจัดทำข้อมูลด้านการเงินของผู้สูงอายุ (ระดับรายบุคคล) จะอาศัยข้อมูลสมมติว่าครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีการช่วยเหลือด้านการเงินระหว่างสมาชิกในครัวเรือน)

การเงินในครัวเรือนบ้าง แต่แหล่งรายได้เหล่านี้มักมีขอบเขตและมูลค่าจำกัด จึงอาจไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้สูงอายุมีเงินใช้อย่างยั่งยืน

ผลสำรวจข้างต้นชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุกำลังเผชิญความท้าทายทางการเงิน โดยเฉพาะด้านการออม จากข้อมูลพบว่ารายได้หลังหักค่าใช้จ่ายและภาระชำระหนี้รายเดือนแล้วแทบไม่เหลือเก็บออม เงินออมที่สะสมไว้เดิม ก็อยู่ในระดับต่ำ สวนทางกับภาระหนี้ที่อยู่ในระดับสูง นอกจากนี้ หากเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (negative shock) อาทิ ภาวะเจ็บป่วยร้ายแรงจนส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่สามารถทำงานหารายได้ได้อีกต่อไป ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตหลังจากนี้ โดยเฉพาะหากผู้สูงอายุไม่มีครอบครัวหรือบุตรหลานให้พึ่งพิง

การลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับชีวิตหลังเกษียณแบบมีเงินพอใช้ตลอดชีวิต

การเก็บออมแต่เนิ่น ๆ ในช่วงระหว่างที่ยังทำงานอยู่เป็นหนึ่งวิธีที่ช่วยให้มีความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ นอกจากการฝากเงินกับสถาบันการเงินเพื่อให้ได้ดอกเบี้ยแล้ว ยังมีวิธีการลงทุนผ่านตราสารทางการเงินและสินทรัพย์ เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนอีกด้วย โดยงานศึกษานี้อาศัยข้อมูลผลตอบแทนจากการลงทุนในตราสารทางการเงินประเภทต่าง ๆ และทองคำ ร่วมกับข้อมูลฐานะทางการเงินของผู้สูงอายุดังที่นำเสนอไปข้างต้น เพื่อนำเสนอตัวอย่างแผนการลงทุนเพื่อรองรับชีวิตหลังเกษียณสำหรับผู้ที่กำลังอยู่ในวัยทำงาน โดยใช้วิธี Bootstrap Simulation และ Markowitz Portfolio Optimization

งานศึกษานี้สมมติให้ปัจจุบันนางสาว A ปัจจุบันอายุ 40 ปี⁴ เป็นสาวออฟฟิศ สถานะโสด ใช้เงินแบบเดือนชนเดือน โดยมีรายได้ 24,833 บาทต่อเดือน ขณะที่ค่าใช้จ่ายประมาณ 18,832 บาทต่อเดือน (ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายอาหารและเพื่อการอุปโภคบริโภคอื่น ๆ และค่าเดินทาง) และมีภาระหนี้ที่ต้องจ่ายอยู่ที่ 6,349 บาทต่อเดือน⁵ นางสาว A วางแผนว่าจะเลิกทำงานเมื่อเกษียณอายุที่ 60 ปี นั่นคือ นางสาว A จะมีระยะเวลาลงทุนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับเกษียณเป็นระยะเวลา 20 ปี หากอายุขัยเฉลี่ยของประชากรไทยอยู่ที่ 75 ปี⁶ ดังนั้น นางสาว A จะต้องมียอดออมขั้นต่ำที่ 1,859,940 บาท (10,333 บาท x 12 เดือน x 15 ปี) เพื่อให้เพียงพอรองรับค่าใช้จ่ายและภาระจ่ายชำระหนี้ภายหลังเกษียณต่อเนื่องไปอีก 15 ปี

ผลการวิเคราะห์ด้วย Bootstrap Simulation ภายใต้ข้อสมมติเงินออมขั้นต่ำสำหรับรองรับการเกษียณดังกล่าว พบว่า นางสาว A จำเป็นจะต้องลงทุนเพื่อให้ได้อัตราผลตอบแทนเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 5.9 ต่อปี โดยจะต้องปรับพฤติกรรมการใช้เงินในปัจจุบัน และกันเงินเพื่อลงทุนสูงถึงประมาณเดือนละ 3,979 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 16 ของรายได้ แต่หากนางสาว A เริ่มออมเงินด้วยการลงทุนเร็วขึ้นอีก 15 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยเริ่มต้นทำงาน (first jobber) อัตราผลตอบแทนที่ต้องการจากการลงทุนจะลดลงอยู่ที่เฉลี่ยร้อยละ 4.7 ต่อปี หรือลงทุนประมาณเดือนละ 1,864 บาท คิดเป็นร้อยละ 8 เมื่อเทียบกับรายได้

การลงทุนเพื่อให้ได้อัตราผลตอบแทนที่ต้องการนั้นจำเป็นต้องมีการจัดสรรสัดส่วนการลงทุนในสินทรัพย์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม จากผลการศึกษาดังกล่าวด้วยวิธี Markowitz Portfolio Optimization พบว่า นางสาว A ควรลงทุนใน

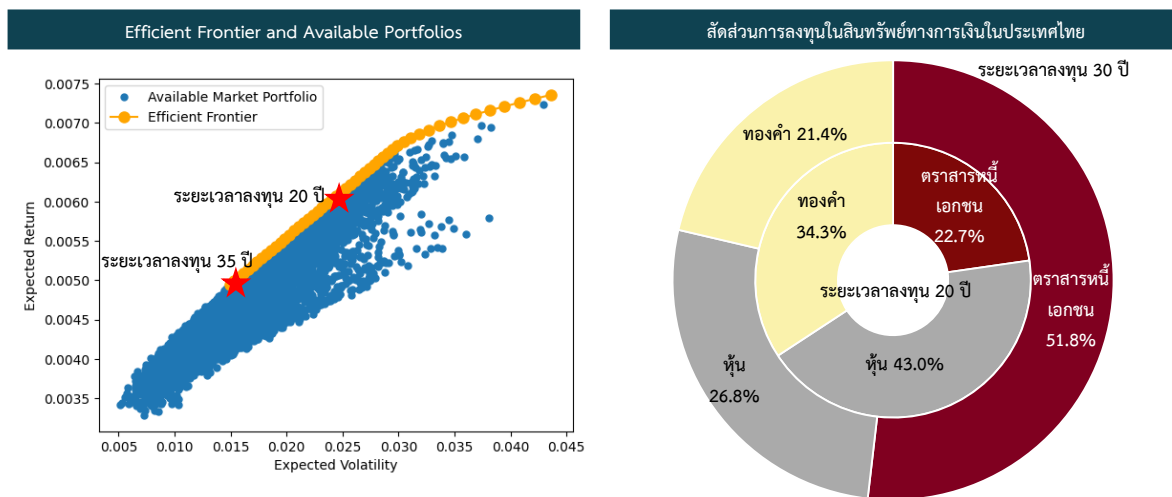
⁴ สอดคล้องกับค่ากลางอายุของประชากรไทยที่ 40.1 ปี จากข้อมูลของ The United Nations ESCAP

⁵ กำหนดข้อสมมติโดยอ้างอิงข้อมูลจาก SES ปี 2566-2567

⁶ ข้อมูลจากองค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO)

ตราสารทุนเป็นหลัก (ร้อยละ 43 ของพอร์ตการลงทุน) ซึ่งจะทำให้ได้อัตราผลตอบแทนเฉลี่ยตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยที่มีระดับความเสี่ยงต่ำที่สุด แต่หากนางสาว A เริ่มออมเงินด้วยการลงทุนเร็วขึ้น 15 ปี จะสามารถลดการลงทุนในสินทรัพย์เสี่ยงลงได้โดยการเลือกลงทุนในตราสารหนี้เป็นหลัก (ร้อยละ 51.8 ของพอร์ตการลงทุน)⁷ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 : สัดส่วนการลงทุนที่เหมาะสมที่สุดภายใต้จำนวนเงินที่ต้องใช้หลังเกษียณ (1,859,940 บาท)

ที่มา : คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนว่าหากเริ่มต้นเก็บออมและลงทุนได้เร็ว อาทิ ช่วงเริ่มต้นวัยทำงาน สัดส่วนเงินออมต่อรายได้ต่อเดือนอาจจะไม่สูงจนกลายเป็นภาระทางการเงินนัก แต่หากเริ่มออมตอนอายุมากแล้ว เงินออมต่อรายได้รวมถึงอัตราผลตอบแทนที่ต้องการจากการลงทุนจะอยู่ในระดับสูง ส่งผลให้ต้องลงทุนโดยยอมรับความเสี่ยงเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้ผลตอบแทนจากการลงทุนเพียงพอรับค่าใช้จ่ายยามเกษียณที่จะเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างแผนการลงทุนของนางสาว A ข้างต้นเป็นการจำลองภายใต้สถานการณ์ที่ไม่มี negative shock มากระทบ แต่หากเกิด shock รุนแรงจนส่งผลให้รายได้ลดลง อาทิ การตกงานกะทันหัน ก็ย่อมส่งผลต่อสถานการณ์ทางการเงินและอาจกระทบต่อแผนการเกษียณในระยะยาว ดังนั้น การตระหนักรู้และวางแผนทางการเงินอย่างรอบคอบตั้งแต่อายุน้อยจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้มีเงินเก็บสำรองเพียงพอเพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉิน รวมถึงมีระยะเวลาเก็บออมเพื่อลงทุนเตรียมเกษียณนานขึ้นซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงของพอร์ตการลงทุน อันจะนำไปสู่ชีวิตหลังเกษียณที่มีกินมีใช้ตลอดชีวิต

⁷ ตัวอย่างแผนการลงทุนดังที่แสดงในงานศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับการเริ่มต้นเก็บออมและลงทุนตั้งแต่ยังเยาว์วัยเพียงเท่านั้น โดยทางผู้จัดทำมิได้การันตีผลตอบแทนที่จะเกิดขึ้นจริงหากมีการนำแผนการลงทุนดังกล่าวไปใช้ลงทุนในหลักทรัพย์จริง